

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för utbildningsvetenskap

Barn till alkoholmissbrukande föräldrar

Om att se och bemöta barn ur de intervjuade förskollärarnas
perspektiv

Sandra Bäckius
Mia Lindwall

2014

Examensarbete, Grundnivå (högskoleexamen), 15 hp
Pedagogik
Förskolläraryrket

Handledare: Daniel Pettersson
Examinator: Peter Gill

Abstract

Syftet med uppsatsen är att skapa vetskap om hur några intervjuade förskollärare anser sig ha kunskap om att bemöta barn till alkoholmissbrukande föräldrar. För att nå vårt syfte har vi intervjuat fem stycken förskollärare med olika bakgrunder och erfarenheter. Efter vi intervjuat förskollärarna kategoriserade vi in deras svar i fem olika huvudkategorier: kunskap, erfarenhet, symtom/tecken, känslor och relationer. Dessa har vi sedan valt att dela in i mindre underrubriker.

För att skapa kunskap om barn som lever i familjer med alkoholmissbruk har vi använt oss av sökning i litteratur, databaser och internetbaserade sidor.

Slutsatsen vi kom fram till utifrån våra intervjuer var att samtliga informanters erfarenhet och kunskap om att bemöta barn till alkoholmissbrukande föräldrar såg väldigt olika ut. Dock anser vi att kunskapen är liten då så många som 385 000 barn lever i familjer med alkoholmissbruk.

Sökord: Missbrukande föräldrar, barn till missbrukare, missbrukande familjer, alkoholism, föräldraskap alkoholism, alkoholmissbruk föräldrar och barn.

Förord

Vi vill tacka vår handledare Daniel Pettersson för råd, tips och stöd under genomförandet av vårt arbete. Vi vill även tacka informanterna för att ni ställde upp och delade med er av era kunskaper och erfarenheter. Avslutningsvis vill vi tacka alla som stöttat oss under arbetets gång.

Gävle december 2014

Sandra Bäckius och Mia Lindwall

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
2. Bakgrund	7
2.1 Statistik över barn i alkoholmissbrukande familjer.....	7
2.2 Alkoholens påverkan under graviditet.....	8
2.3 Barns situation i familjer med alkoholmissbruk.....	8
2.3.1 Hur påverkas barnet.....	10
2.3.2 Tecken och symtom hos barnet	10
2.3.3 Överlevnadsstrategier	11
2.3.4 Att möta ett barn.....	13
2.4 Vad tycker barn om alkohol	14
2.5 Vuxna barn till missbrukare	15
2.6 Sammanfattning av bakgrund.....	16
3. Syfte.....	18
4. Frågeställning	18
5. Metod.....	19
5.1 Val av metod.....	19
5.2 Urval av informanter	20
5.3 Genomförande	20
5.4 Bearbetning av material.....	20
5.5 Etiska överväganden.....	21
5.6 Fördelar och nackdelar med att vara två författare.....	21
5.7 Validitet och reliabilitet	21
6. Resultat	23
6.1 Erfarenheter	23
6.1.1 Förskollärarens egna erfarenheter om alkoholmissbruk.....	23
6.1.2 Förskollärarens erfarenheter om alkoholmissbruket från förskolan.....	23
6.2 Kunskap.....	24
6.2.1 Kunskap genom utbildning och information.....	24
6.2.2 Kunskap genom samtal.....	24
6.3 Symtom/tecken	25
6.3.1 Förskollärarna uppmärksammat hos barnen.....	25
6.3.2 Förskollärarna uppmärksammat hos föräldrar.....	25
6.4 Känslor	26
6.4.1 Förskollärarnas sätt att hantera känslor	26
6.5 Relationer	26
6.5.1 Samarbete med föräldrar och myndigheter	26
6.6 Sammanfattning av resultat	27
7. Diskussion och analys	28
8. Förslag till vidare forskning	31
9. Referenser.....	32
Bilaga 1.....	35
Bilaga 2.....	36

1. Inledning

I dagens samhälle växer många barn upp med föräldrar som missbrukar alkohol. En exakt siffra på hur många barn som lever med en eller båda föräldrarna som missbrukare är svårt att få svar på. Enligt Folkhälsomyndigheten (2008) lever cirka 20 procent av alla svenska barn i familjer med alkoholmissbruk vilket motsvara cirka 385 000 barn. Vilket även kan beskrivas som att 2-4 barn i varje klass/barngrupp lever med en eller båda föräldrarna som missbrukar alkohol. Barnen i dessa familjer gör sitt yttersta för att dölja föräldrarnas/ föräldrarnas missbruk (Ekelund och Dahlöf, 2009).

Vi anser att detta är en hög siffra då vår önskan är att inget barn ska behöva leva under några som helst missförhållanden. Vi anser dock att det behövs mer kunskap om hur vi kan bemöta och stärka dessa barn som lever i familjer med missbruksproblem. Enligt läroplan för förskolan Lpfö 98 står det under utveckling och lärande att arbetslaget ska:

”Ge stimulans och särskilt stöd till de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag.”
(Skolverket, 2010 s.11)

Vi vill även klargöra att missbruket finns inom många områden och inte bara då det gäller alkohol. Dock har vi valt att rikta in oss på alkoholmissbruk i denna uppsats och vi kommer att använda oss av ordet missbruk och då specifikt syfta på alkoholmissbruk. Då vi båda i vår omgivning har eller haft en eller fler personer som missbrukar ser vi att detta ämne är viktigt att ha kunskap och förståelse om i vårt kommande yrke som förskollärare. I och med våra erfarenheter har vi förhoppningar om att lättare förstå och se dessa barn och kunna hjälpa dem utifrån deras behov.

Säg inte att du förstår! Du kan inte förstå, du kan inte känna det jag känner. Du kan inte förstå, jag begär inte att du ska förstå. Du har inte levt mitt liv. Du har inte plågats av mina känslor och tankar. Du har inte sett det jag har sett, du har inte mist det jag har mistat. Du kan ha varit med om värre saker än mig, det betvivlar jag inte. Du har inte känt samma lycka som jag gjort. Du har inte varit rädd på samma vis som mig. Du har säkert varit både lika lycklig och rädd som mig men inte på samma vis. Du kan aldrig förstå mitt liv och på samma vis kan jag aldrig förstå ditt. Vi kan försöka, vi kan prata men mina känslor är mina och dina känslor är dina. Ibland skär mitt förflutna

som knivar och jag vill bara lägga mig ner och gråta, jag vill skrika, jag vill slå men vad hjälper det?

Ibland gör små ord så ont, ibland känns de inte alls. Ibland förstår jag inte själv, hur ska då du kunna förstå. Så snälla säg inte att du förstår, ingen förstår. Jag förstår inte hur du känner du kommer aldrig förstå hur jag känner. Men pratar vi om det kan vi komma närmare varandra.

Vuxet barn till en förälder med ett alkoholmissbruk

2. Bakgrund

2.1 Statistik över barn i alkoholmissbrukande familjer

I Sverige dricker cirka 90 procent av den vuxna befolkningen alkohol vilket är socialt accepterat i vår kultur och i med detta kan det vara svårt att veta var gränsen mellan bruk och missbruk går (Socialstyrelsen, 2007).

Det går inte att få några exakta siffror på hur många barn det är som lever i missbrukarfamiljer, detta kan bero på att alla fall inte upptäckts (Ekelund och Dahlöf, 2009). Enligt folkhälsomyndigheten (2008) lever cirka 20 procent av svenska barn i familjer där någon vuxen har en riskfylld alkoholkonsumtion vilket motsvara cirka 385 000 barn (se tabell nedan). Med riskkonsumtion menas en högre mängd alkohol än vad som är hälsosamt.

Tabell 1. Andel barn som lever med missbruk bland vuxna i hushållet efter definition av detta missbruk.

Problematiskt bruk bland vuxna i hushållet	Andel av alla barn som lever i hushåll med sådant bruk	Uppskattat antal barn i Sverige som lever i hushåll med sådant bruk
Någon vuxen har riskfylld alkoholkonsumtion	ca 20 %	385 000
Någon vuxen har använt cannabis under det senaste året	1,2–1,8 %	30 000
Sluten sjukhusvård med alkohol- och/eller narkotikadiagnos	1 %	20 000
Brister i hemmiljön, bland annat missbruk, som leder till LVU-placering	0,2 %	-
Född av moder med narkotikamissbruk	0,1 %	-
Född med skador orsakade av moderns alkoholmissbruk	0,1–0,3 %	-

Källa: Statens Folkhälsoinstitut 2008

Enligt tabellen från folkhälsomyndigheten (2008) framkommer det att cirka 20 procent, vilket motsvara 385 000 barn, lever i hushåll med en riskfylld alkoholkonsumtion. Vilket kan beskrivas med 2-4 barn per barngrupp/avdelning. 1,2–1,8 procent av alla barn, vilket motsvarar 30 000 barn, lever i familjer där någon vuxen rökt cannabis under det senaste året. 1 procent av barnen, vilket motsvarar 20 000, lever i familjer där någon vuxen vårdas inom slutna vård gällande alkohol- och/eller narkotikamissbruk. I USA lever cirka 13,6 miljoner barn, vilket motsvarar cirka 19 procent, med en förälder som har problem med alkoholen (Peleg-Oren et al. 2013). Dock upptäcks endast ett av

hundra barn som lever i familjer med alkoholmissbruk (Ekelund och Dahlöf, 2009). De barn som inte blir upptäckta kan bli kallade för de glömda barnen (Ekelund och Dahlöf, 2009). Enligt Världshälsoorganisationen WHO orsakar alkohol 2,5 miljoner människors död varje år. Det är den tredje främsta riskfaktorn i världen för sjukdom och tidig död (IOGT/NTO 2014). Miljontals familjer inom EU lever med alkoholmissbruk. Det är svårt att säga en exakt siffra hur många, vilket kan bero på olika kulturer samt att många familjer lever med problemet i hemlighet (EU Kommissionen, 1998). Endast ett av hundra barn som lever med föräldrar med alkoholmissbruk får den hjälp de behöver (Ekelund och Dahlöf, 2009).

Enligt Statens Folkhälsoinstitut (2008) har cirka 16 procent av papporna och cirka åtta procent av mammorna som lever med sina barn en riskabelt hög alkoholkonsumtion.

2.2 Alkoholens påverkan under graviditet

Statistik visar att 30 procent av svenska kvinnor fortsätter dricka alkohol under graviditeten. Rekommendationer gällande alkohol och graviditet skiljer sig åt mellan olika länder, dock är alla forskare eniga om att stora mängder alkohol skadar utvecklingen av fostrets centrala nervsystem. Effekterna av små till måttliga mängder alkohol är något som fortfarande diskuteras bland forskare. I exempelvis USA och Danmark är rekommendationerna att helt avstå alkohol. Till skillnad mot för Storbritannien där rekommendationerna är att inte dricka mer än en till två enheter alkohol (vilket motsvara ca 1,5-3centiliter ren alkohol) en till två dagar i veckan och helt undvika att bli berusad. I Australien ges rådet till gravida kvinnor att avstå från alkohol men om kvinnan vill dricka bör hon dricka mindre än sju drinkar i veckan och aldrig mer än två enheter under samma dag (Holmgren, 2009). Om modern dricker alkohol under graviditeten kan detta sedan visas genom olika beteendestörningar hos barnet (Socialstyrelsen, 2007).

2.3 Barns situation i familjer med alkoholmissbruk

Många rapporter har skrivits om de som är offer för alkoholmissbruk samt vad de innebär, dock har det skrivits betydligt mindre om de familjemedlemmar som lever tillsammans med en som missbrukar. De beskrivs som ”glömda offer” och är familjer i nöd som behöver hjälp (EU Kommissionen, 1998). Alkoholen gör att vi förändras, blir mer labila, inåtvända, lättirriterade och förlorar vår ansvarskänsla. Det kan visa sig genom att föräldrarna slutar intressera sig och lyssnar inte på barnet. De kanske inte

orkar hålla och uppfylla löften de gett till barnet. Den förändring som sker hos en alkoholpåverkad förälder kan skapa oro och ångest hos barnet. Detta bidrar till en uppväxtmiljö där barnet känner ensamhet och övergivenhet vilket påverkar barnet negativt (Hägertz, 1992).

I de flesta familjer finns det familjehemligheter, i familjer med missbruk är alkoholen den största, som ofta för med sig andra problem som till exempel våld (Bengtsson och Gavelin, 2004). I Barnkonventionen artikel 19 framgår att alla barn ska skyddas mot föräldrar eller andra vuxna som brukar våld, är elaka eller på annat sätt brister i omsorg gentemot barnet, vilket kan innebära föräldrar som missbrukar alkohol och/eller narkotika (Falk och Hammarberg, 2007).

Alkoholmissbruket är något som ofta hålls gömt och pratas varken om inom familjen, släkten, vännerna och lärarna. Omgivningen kan ana att det finns problem i familjen men ingen säger något. Missbrukare ljuger men det gör även familjen för att dölja hemligheten. För barnen blir situationen att leva med en lögn påfrestande och jobbigt. Barnet tar ofta på sig ansvaret för föräldrarna och deras missbruk. I vissa fall lägger även föräldrarna skulden på barnet för sitt missbruk. Många barn försöker förändra situationen hemma genom att tömma eller gömma spritflaskor, vara sina föräldrar till lags genom att ta hand om syskon, mat och städning. De tar ofta hand om missbrukaren och när de inte lyckas hjälpa föräldern så känner det skuld och misslyckande. Barnen förstår inte att de inte kan hjälpa och att det är en omöjlig uppgift. Anledningen att barnen gång på gång fortsätter hjälpa är för att de tycker om sin förälder. De känner sig maktlösa och hjälplösa (Bengtsson och Gavelin, 2004).

Missbruk förekommer överallt och är helt oberoende av samhällsklass. Bengtsson och Gavelin (2004) menar att det är mindre troligt att människor reagerar på problemet i de högre samhällsklasserna dock är problemet detsamma för barnen. Vidare menar Folkhälsoinstitutet (2008) att föräldrar med låg utbildning i större utsträckningar har ett mer riskfyllt drickande jämfört med föräldrar med högre utbildning. Dock säger detta inget om hur barnen blir påverkade av föräldrarnas alkoholkonsumtion.

Eiden (2009) refererar i en artikel om olika studier där det framkommit att pappor som missbrukar alkohol har i större utsträckning högre risk att utföra ett sämre föräldraskap

genom att visa mindre känslor under barnens första år. Det framkommer även att mammor som lever med en partner som missbrukar även hon brister i interaktionen med barnen genom att visa mindre känslor och omtanke.

2.3.1 Hur påverkas barnet

För att barnet ska utvecklas behövs kärlek och bekräftelse och detta sker i samspel med föräldrar och andra människor i dess omgivning. Under barndomen ska barnet hitta sin identitet, lära sig regler och lära sig att socialisera med andra. Barn till missbrukare har svårare att lära sig detta då föräldrarna inte är aktivt närvarande under barndomen (Bengtsson och Gavelin, 2004). Viktiga faktorer som kan vara avgörande för dessa barn är att ha en bra relation med den andra föräldern som inte missbrukar eller någon annan vuxen i barnets omgivning. Även att familjen har vardagliga regler och rutiner som ger barnet trygghet samt att familjen har semesterar tillsammans och firar traditioner ger sammanhållning i familjen (Cuijper, 2005). En missbrukande förälder sviker ofta sina barns förtroende och barnen får ofta klara sig själva vilket leder till att barnet får svårt att skapa tillit och förtroende till andra vuxna i dess omgivning. Detta bidrar till att barnen känner en stark känsla av besvikelse, frustration och för att hantera denna känsla måste barnen få hjälp (Bengtsson och Gavelin, 2004).

2.3.2 Tecken och symtom hos barnet

Barn som lever i en familj med missbrukarproblem kan vara svåra att se då det inte finns några generella tecken och symtom på hur man kan känna igen dessa (Bengtsson och Gavelin, 2004). Det man vet är att det alltid påverkar barnet negativt att växa upp i en familj där en eller båda föräldrarna missbrukar alkohol. Föräldrarna förstår oftast inte att problemet även påverkar barnet (Hägertz, 1992). Barn till missbrukare löper ökad risk att utveckla psykiska hälsoproblem, beteendestörningar, försenad utveckling men även att själva utveckla eget missbruk i vuxen ålder (Cuijpers, 2013). Även Eiden (2009) menar att barn till alkoholister har ökad risk att drabbas av negativa symptom så som beteendeproblem, psykiska störningar och även själva skapa ett tidigt missbruk Detta styrks av såväl Socialstyrelsen (2007) och Hägertz (1992) som menar att barn som lever i familjer med alkoholmissbruk kan visa symtom på depression, ångslighet, koncentrationssvårigheter och uppförandestörningar. Studier visar att barn till alkoholmissbrukare oftare utsätts för bristande omsorg och misskötsel än andra barn (Socialtjänsten, 2009). Barnet kan sakna distans till andra människor vilket kan visas

genom att barnet söker närhet hos andra vuxna, till exempel sätta sig i knä på en okänd. Barnet kan ha sömnproblem, svårt att sova och drömmer mycket mardrömmar även viktminskning och försenat tal kan vara tecken på depression (Hägertz, 1992). Förskolebarnet kan exempelvis visa att något är fel genom att det drar sig undan och har svårt att leka med andra barn. En del barn vill bara förstöra och sabotera för andra och även för sig själv. Vanligt i 4-5 års ålder är att barnet visar att det tar mycket ansvar och ser andras behov viktigare än sina (Bengtsson och Gavelin, 2004). Enligt en studie med flickor och pojkar i 6 års ålder visar det att flickor vars pappor är alkoholister har lägre social kompetens än andra flickor i samma ålder, dock visades ingen skillnad på pojkarnas sociala kompetens (Eiden, 2009). Det kan vara svårt att se samband mellan de symtom barnen visar och att det finns missbrukar problem i familjen. Det är därför viktigt att vid möten med barn som uppvisar olika symtom ha med aspekten om att det kan förekommer missbruk i familjen (Bengtsson och Gavelin, 2004).

Barn som lever i missbrukandefamiljer lär sig att de inte ska lita på de vuxna, de lovar ofta saker som de sedan inte håller. Att berätta för vuxna hur man har det hemma kan leda till att man inte får bo kvar hos föräldrarna, för det är något föräldrarna ofta sagt till sina barn. Att visa känslor är heller inte något man gör, eftersom att det inte finns någon hemma som ser eller bekräftar dem (Ekelund och Dahlöf, 2009).

2.3.3 Överlevnadsstrategier

För att klara av situationen har missbrukarbarn olika överlevnadsstrategier. Ofta hittar barn olika roller, men barn till missbrukare har större risk att bli kvar och fastna i sin roll. Barnet behöver då få hjälp att komma ur sitt beteende (Hägertz, 1992).

Dessa roller skapas i familjen för att hålla ordning där det råder kaos och ovisshet. När ett barn börjar gå utanför sin roll blir det oftast besvärligt för föräldern men bra för barnet (Bengtsson och Gavelin, 2004).

Hjälten: Försöker dölja familjens problem genom att dra uppmärksamheten till sig genom att vara duktig och rädda familjen (Hägertz, 1992). Hjälten kan även beskrivas som den perfekta, glada och hjälpsamma. Den som alltid göra sina läxor i tid och tar hand om syskon och familj oftast det äldsta barnet i familjen (Ekelund och Dahlöf, 2009). Som vuxen kommer barnet tillgodose andras behov före sina egna och de har en

låg självkänsla. Det är oftast flickor som intar den här rollen och i livet som vuxen bär hon på en känsla av skuld då hon misslyckades med sin roll (Hägertz, 1992).

Rebellen: Genom att vara trotsig och aggressiv försöker barnet få uppmärksamhet av föräldrarna. Denna roll är vanlig om det redan finns ett äldre syskon i familjen som har tagit rollen som hjälte. All uppmärksamhet är bra, även den negativa uppmärksamheten. Barnet försöker skapa en förändring i familjen genom sin roll och sitt beteende. Barnet känner sig misslyckat om det inte fungerar (Hägertz, 1992). Barnet kan vara bråkig och utåtagerande i förskola och skola för att ingen ska märka att det är problem i hemmet (Ekelund och Dahlöf, 2009). Fokus läggs då på barnet och dess beteende i stället för att ta reda på vad som ligger bakom barnets beteende. Dessa barn upplevs som jobbiga och besvärliga och svåra att hantera. Eftersom barnen har erfarenhet hemifrån att inte lita på någon tar det lång tid för barnet att få förtroende för någon vuxen (Hägertz, 1992).

Clownen: Försöker få uppmärksamhet genom att vara rolig, är ofta snabb med roliga repliker och vill få andra att skratta, detta för att ingen ska misstänksamma att något är fel i hemmet (Ekelund och Dahlöf, 2009). Genom att vara rolig och skoja försöker barnet framstå som bekymmerslöst. Oftast är de det yngsta barnet i familjen som intar rollen som clown. Eftersom de andra syskonen i familjen tagit rollerna som hjälten och rebellen kan det yngre syskonet inte konkurrera med dem. Clownen är utåt sett glad men ledsen på insidan. Barnet blir aldrig tagen på allvar vilket gör att barnet får en känsla av tomhet och meningslöshet, vilket i vuxen ålder gör att det är lätt att själv hamna i missbruk (Hägertz, 1992).

Den tyste: Även kallad tapetblomma, barnet försöker vara så tyst och stilla som möjligt så omgivningen inte ska märka att något är fel (Ekelund och Dahlöf, 2009). Omgivningen uppfattar dem som genomskinliga och de glöms bort. Det är oftast flickor som intar den rollen. De kan sätta sig i knä på vem som helst och upplevs som väldigt fogliga och medgörliga (Hägertz, 1992). Barnet gör alltid som det blir tillsagt (Ekelund och Dahlöf, 2009). Eftersom varken barn eller vuxna lägger märke till dessa barn blir de ofta mycket ensamma och lever i sin egen fantasivärld (Hägertz, 1992). Dessa barn kan få psykosomatiska besvär, astma och ätstörningar för att söka uppmärksamhet (Ekelund och Dahlöf, 2009). När de kommer upp i tonåren är det inte ovanligt att dessa barn dras till äldre killar som har missbrukarproblem och att de kan bli utnyttjade. Deras identitet

är svag och de ställer inga krav på andra. Barnet måste få hjälp att komma ur sin roll och hitta sätt att lösa situationen på (Hägertz, 1992).

Viktigt att tillägga är dock att barn som intar någon utav dessa roller inte behöver ha något problem i hemmet utan kan även bero på barnets personlighet (Ekelund och Dahlöf, 2009).

2.3.4 Att möta ett barn

När vi möter barn till missbrukare och deras frågor är det viktigt att vi är raka och öppna och kan vi inte svara på barnets frågor så får vi stå för att vi inte har kunskapen. Vi måste vara goda lyssnare och ge barnen möjlighet att dela med sig av sina svårigheter. Även fast vi inte kan lösa barnens problem måste vi ta deras känslor och upplevelser på allvar. (Christensen, 1993). Vuxna inom förskola, skola, fritidsverksamhet och föreningslivet kan vara viktiga och stödjande personer för barnet, genom att vara trygga, lyssna på barnet och vara goda förebilder. (Socialtjänsten, 2009). Det är svårt att veta hur man ska göra för att hjälpa barnet och att vara positiv men att vara en uppriktig och god lyssnare ger barnet tröst. Barn är ofta väldigt sakliga och konkreta att beskriva när de har det svårt, och har ofta själv bra lösningar. (Christensen, 1993). De som har den största möjligheten att uppmärksamma barn som lever i missbruk är de personer som möter barnet dagligen, t.ex. personalen på förskola och skola. (Socialtjänsten, 2009). Vuxna har svårt att veta vad de ska säga till barnen när de möter dem i deras situation. Rädsla för att inte kunna svara på barnens frågor eller att skada dem genom att ingripa. Vi kanske är rädda för att barnets föräldrar ska bli arga och besvikna på oss för att vi talar med barnen. Många föräldrar reagerar ofta och blir arga när andra lägger sig i, men då måste vi få föräldern att förstå att barnet mår dåligt och behöver hjälp. (Christensen, 1993). I förskolan har personalen daglig kontakt med barnen och deras föräldrar och om personalen märker att barnet mår dåligt ska personalen ha samtal med barnets föräldrar om vad de uppmärksammat (Socialtjänsten, 2009). Barn till missbrukare har svårt att lita på vuxna och lätt att genomskåda oss om vi inte talar sanning eller säger något vi inte tror på själva (Christensen, 1993). Om vi känner oss osäkra på hur vi ska göra och bete oss när vi hjälper barn i missbrukarfamiljer finns det några grundläggande punkter som är viktiga att förmedla till barnet:

”1, Det är inte ditt fel att din mamma eller pappa missbrukar. 2, Du är inte ensam. 3, Det är tillåtet att tala med andra om din situation.” (Christensen, 1993 s.19-20)

Många som arbetar med barn är rädda för att få veta för mycket om familjerna med rädsla för att behöva göra en anmälan. Enligt socialtjänstlagen är alla som arbetar inom förskola och skola skyldiga att anmäla till socialtjänsten om man känner oro och misstänker att ett barn lever med föräldrar som missbrukar alkohol. Som personal behöver man inte vara säker att det förekommer missbruk för att göra en anmälan utan det är socialtjänstens ansvar att göra de bedömningarna (Barnperspektivet, 2014). Barnen kan få stöd och hjälp från socialtjänsten men även från verksamheter och organisationer som uppkommit speciellt för utsatta barn (Socialtjänsten, 2009). Många är rädda för att få föräldrarna mot sig och göra situationen värre för barnen. Våra egna erfarenheter har stor betydelse för hur vi arbetar och vår förmåga att se dessa barn. Att möta och prata med familjerna kan vara mycket jobbigt och smärtsamt. Att möta föräldrarna kan innebära att möta mycket skuld och förtvivlan och även förnekelse. Även att tala med barnen där det finns mycket ångest, förtvivlan och förvirring. Men även barnens kärlek och längtan till sina föräldrar. Att arbeta med barn och föräldrar med missbruk handlar om att våga se barnens situation och föräldraskapet (Bengtsson och Gavelin, 2004). I en del kommuner har man valt att vidareutbilda lärarna för att ge dem ökad kunskap om hur de ska kunna se och uppmärksamma barn där det finns missbruk i familjen. Om ett barn mår dåligt och far illa har polis, sjukvård, förskola, skola och socialtjänsten en gemensam skyldighet att samverka med varandra och det är socialtjänstens skyldighet och ansvar att denna samverkan fungerar (Socialtjänsten, 2009).

2.4 Vad tycker barn om alkohol

Hur barn reagerar när vuxna dricker alkohol vet vi väldigt lite om. I en undersökning gjord av Inger Nelson-Löfgren i början av 80-talet visade att 6-åringar som slumpvis blivit utvalda i Stockholm visste vad alkohol var. I undersökningen berättade de om hur människor blir när de dricker och att barnen upplevde det negativt och med rädsla. Enligt barnen kan det bli mycket bråk och de kan luras. Undersökningen visade att barnen upplevde alkoholen som något negativt och dåligt samtidigt som de lärt sig av de vuxna att dricka gör de för att det smakar gott (Bengtsson och Gavelin, 2004). En liknande undersökning gjord med franska barn visade att deras inställning till alkohol

var mer objektiv. Undersökningen visade att barnen visste att man blir berusad av alkohol men däremot inte vad berusningen innebär och medför. (Bengtsson och Gavelin, 2004).

I undersökningen fick de svenska barnen även rita en människa som druckit alkohol, vilket visade att de flesta, både flickor och pojkar ritade en man. När barnen berättade om sina bilder visade sig att pojkarna i undersökningen hade en mer negativ inställning till alkohol. Detta tolkades som att pojkarna var mer orolig över alkoholen och dess effekter, troligtvis för att pojkarna kunde identifiera sig med den som druckit alkohol (Bengtsson och Gavelin, 2004).

2.5 Vuxna barn till missbrukare

Barn till missbrukare sätter alltid sina egna känslor åt sidan och det blir ett livsmönster för barnet. Detta med hänsyn för föräldern som missbrukar, den nyktra föräldern och syskon. Som vuxen får man då svårt att känna igen känslor och signaler. Man får svårt att skilja på känslor där sorg, ilska och besvikelse blir en stor känsla av kaos. Som vuxen får man svårt att förstå och respektera sig själv. Många upplever en inre stor ilska med rädsla för att explodera. Att vara vuxet barn till en missbrukare visar sig ofta genom relationsproblem och svårigheter som kan visa sig bland annat på arbetsplatsen, vilket beror på att dåligt självförtroende och brist på tillit och förtroende till andra människor (Bengtsson och Gavelin, 2004). De kan även i vuxen ålder ha problem med intimitet och relationer och sämre socialkompetens (Cuijper, 2005). De överlevnadsstrategier barnet har under barndomen blir deras symptom och kännetecken som vuxna. Vad de saknade och inte fick som barn, saknar de även som vuxna. Men med rätt hjälp i vuxen ålder kan man bearbeta sin barndom genom att få en förståelse och bli medveten om vad man gått igenom som barn. Även att hitta ett samband mellan sin barndom och den situation man är i dag. Även att ge tid till att sörja det som varit och uppskatta det liv man har i dag (Bengtsson och Gavelin, 2004).

2.6 Sammanfattning av bakgrund

Enligt folkhälsomyndigheten (2008) lever cirka 385 000 barn i familjer där någon vuxen har en riskfylld alkoholkonsumtion. Det är cirka 20 procent av alla svenska barn och kan beskrivas med 2-4 barn per barngrupp/avdelning. Enligt Ekelund och Dahlöf (2009) går det inte att få en exakt siffra hur många de utsatta barnen är eftersom många fall inte upptäckts. Endast ett av hundra barn som lever med föräldrar med alkoholmissbruk får hjälp. De beskrivs som ”glömda offer” och är familjer i nöd som behöver hjälp (EU Kommissionen, 1998). Alkoholmissbruket förekommer överallt i alla samhällsklasser (Bengsson och Gavelin, 2004).

I en familj där det förekommer hög alkoholkonsumtion är missbruket oftast en hemlighet som stannar inom familjen. Missbruket för ofta med sig andra problem så som våld i hemmet. Barn till missbrukare kan ha svårt att hitta sin identitet, lära sig regler och att socialisera med andra då missbrukande föräldrar inte alltid aktivt närvarande under barndomen. Barnet behöver kärlek och bekräftelse från sina föräldrar för att utvecklas. En missbrukande förälder sviker ofta sina barns förtroende vilket gör att barnet får svårt att skapa tillit och förtroende till andra. Besvikelse och frustration är känslor som barnet måste få hjälp med (Bengtsson och Gavelin, 2004). Enligt en studie från Socialtjänsten (2009) visar att barn till alkoholmissbrukande föräldrar oftare utsätts för bristande omsorg och misskötsel än andra barn. För att klara av den livssituation barnen befinner sig i kan missbrukarnas barn inta olika överlevnads strategier i hem och förskola/skola. Strategierna de kan inta är hjälten, rebellen, clownen och den tyste (Hägertz, 1992). De som möter barnet dagligen har den största möjligheten att uppmärksamma barn som lever i missbruk. Vuxna inom förskola, skola, fritidsverksamhet och föreningsliv kan vara viktiga och stödjande personer för barnet. Genom att vara goda förebilder och ta sig tid att lyssna på barnet (Socialtjänsten, 2009). Alla som arbetar inom förskola och skola har enligt socialtjänstlagen en anmälningsplikt till socialtjänsten om man misstänker att ett barn lever med föräldrar som missbrukar alkohol (Barnperspektivet, 2014). I en del kommuner har man valt att vidareutbilda lärarna för att ge dem ökad kunskap om hur de ska kunna uppmärksamma och se utsatta barn. Om ett barn mår dåligt av att föräldrarna missbrukar alkohol har polis, sjukvård, förskola, skola och socialtjänsten en skyldighet att samverka med varandra (Socialtjänsten, 2009).

Att möta föräldrar och barn som lever i missbruk är jobbigt och smärtsamt, där våra egna erfarenheter och förmåga att uppmärksamma har stor betydelse. Att arbeta med barn och föräldrar i alkoholmissbruk handlar om att vi måste se barnens situation och föräldraskapet (Bengtsson och Gavelin, 2004).

3. Syfte

Vårt syfte med uppsatsen är att synliggöra hur stor erfarenhet och kunskap några intervjuade förskollärare anser att de har om att bemöta barn till föräldrar med alkoholmissbruk, samt hur de anser sig uppmärksamma ett missbruk. För att uppnå vårt syfte har vi primärt använt oss utav en frågeställning som vi försöker besvara.

4. Frågeställning

Vilka erfarenheter av att möta barn till föräldrar i alkoholmissbruk framkommer hos de intervjuade förskollärarna?

5. Metod

Under följande rubriker kommer vi att beskriva vilken metod vi valt och hur vi gått tillväga med urvalet. Vi kommer även att diskutera tillförlitligheten av våra intervjuer samt etiska aspekter.

5.1 Val av metod

I denna uppsats har vi använt oss utav litteratur, sökning via databaser och intervjuer för att hitta relevant kunskap om ämnet. Mycket utav den litteratur vi hittade var ifrån tidigt 80-tal vilket inte kändes så relevant i dagsläget. I databassökningarna har vi använt oss utav ERIC, Discovery och sökmotorn Google men även hittat relevant information via olika webbsidor.

Vi har valt att använda oss utav kvalitativa intervjuer. En kvalitativ intervju kan vara både semistrukturerad och ostrukturerad (Bryman, 2011). En semistrukturerad intervju innebär att frågorna kan vara allmänt formulerade och att intervjuaren kan ställa följdfrågor på givna svar. En ostrukturerad intervju innebär att frågornas följd kan variera och frågeställningarna är mer allmänna än följer ett upplagt schema, frågornas ordningsföljd kan även skilja sig mellan de olika intervjuade personerna (Bryman, 2011). För att kunna ställa följdfrågor till den intervjuade personens svar krävs kunskap inom området (Kvale och Brinkmann, 2009). I en kvalitativ intervju används varken siffror eller tal utan enbart verbal kommunikation via tal eller skrift (Backman, 2008). Inför intervjun valde vi att använda oss utav ljudupptagningar som är den vanligaste användningen vid intervjuer då det ger den som intervjuar möjlighet att helt kunna fokusera på den intervjuade (Kvale och Brinkmann, 2009). Vi använde oss även av att anteckna på så vis att en av oss förde intervjun och den andra antecknande. Att anteckna kan vara ett störande moment under en pågående intervju och intervjun får då inte samma kvalitet (Kvale och Brinkmann, 2009). Detta är något vi anser vi kommit undan med då en av oss fullt ut kunna fokuserat på intervjun medan den andre antecknat. En av fördelarna med att använda sig av ljudupptagning är att allt som sägs kommer med, en nackdel kan och andra sida vara att personen som intervjuas känner sig stressad över vetskapen om att det spelas in menar (Bryman, 2011). Fördel med anteckningar är att kunna skriva ner ansikts- och kroppsuttryck.

5.2 Urval av informanter

Vi började med att skicka ut ett brev (Bilaga 1) till förskolechefer på olika förskolor, där vi önskade att få komma i kontakt med förskollärare med erfarenheter i det berörda ämnet, det vill säga ett målinriktat urval (Bryman, 2011). Totalt var fem stycken förskollärare villiga att ställa upp på vår intervju. Eftersom att det kan vara ett känsligt ämne för många valde vi att låta de intervjuade personerna få tillgång till vår mall med intervjufrågor (Bilaga 2), det framgick även att vi under intervjuens gång kunde ställa följdfrågor. Detta för att kunna förbereda sig men även ha möjligheten att dra sig ur ifall ämnet blev för påfrestande.

5.3 Genomförande

Vi började med att kontakta de berörda förskollärarna för att i samråd med dem boka tid och plats, fyra av fem intervjuer skedde på de berördas arbetsplatser. Enligt Bryman (2011) är det stor vikt att använda en plats som är lugn och där intervjun kan ske ostört. Under intervjun ställde vi frågorna vi hade i vår mall och lät informanterna tala fritt utifrån dessa, vi ställde även några följdfrågor på sådant som var relevant till ämnet. Intervjuerna tog mellan 30-60 minuter detta helt beroende på hur mycket erfarenhet, kunskap och vilja att dela med sig informanterna hade. Den femte valde att skriva ner sina svar utifrån mallen hon fick mailat till sig, detta på grund av att förskolläraren ville dela med sig av sina erfarenheter men inte hade tid att träffa oss för en intervju.

5.4 Bearbetning av material

När vi kom hem från de olika förskolorna satte vi oss och lyssnade igenom intervjuerna och läste anteckningarna flera gånger. Vi skapade kategorier och utifrån dessa placerade vi in de olika svaren. Materialet vi fick mailat till oss ifrån en intervjuad förskollärare läste vi flera gånger och diskuterade samt placerade in svaren i de olika kategorierna. Kategorierna vi valde att använda oss utav blev: kunskap, erfarenhet, symtom/tecken samt känsla och relationer.

5.5 Etiska överväganden

Under intervjuerna har vi utgått ifrån de forskningsetiska principerna *informationskravet*, vilket menas att vi kommer att informera om syftet samt att deltagandet är frivilligt. *Samtyckeskravet*, de intervjuade förskollärarna har själva rätten att bestämma över sin medverkan och har när det vill rätten att avbryta. *Konfidentialitetskravet*, de intervjuade förskollärarnas uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och kommer att sparas på Högskolan i Gävle i två år för att sedan förstöras. *Nyttjandekravet*, de insamlade materialet kommer endast att användas i vårt examensarbete (Bryman 2011). Detta kunde informanterna läsa i vårt följebrev innan intervjuerna (Bilaga 1).

5.6 Fördelar och nackdelar med att vara två författare

I denna uppsats har vi varit två författare vilket har varit både till för- och nackdelar. Nackdelen för oss har varit olika livssituationer och avståndet emellan, då vi bor i olika städer. Vi ser stora fördelar med att skriva två eftersom vi valt ett för oss tungt och känsligt ämne. Det har på så vis varit fördelaktigt att kunna diskutera vår tankar och funderingar vi mött under uppsatsens gång. Vi har lagt upp arbetet på så vis att vi läst litteratur och forskning varför sig och sedan analyserat och diskuterat fram texten genomsamt.

5.7 Validitet och reliabilitet

Inom kvalitativ forskning handlar validiteten om att man undersöker det som är syftet att undersöka. Att ha mycket information i beskrivningar och använda sig utav citat från intervjuerna (Kvale och Brinkmann, 2009). Vi har i vår studie undersökt syftet genom intervjuer med en speciellt målinriktat urval. Resultatet av intervjuerna presenteras sedan med beskrivningar och citat utifrån de intervjuade i resultatdelen.

Reliabilitet handlar om tillförlitlighet och om undersökningen skulle kunna göras om vid senare tillfälle av andra intervjuare (Kvale och Brinkmann, 2009). Reliabiliteten i vår studie kan ses som relativt låg, intervjuerna kan vara svåra att återskapa då intervjupersonen fått pratat mycket fritt utifrån våra frågor. Vi uppmärksammade att de intervjuade upplevde ämnet känsligt och privat utifrån det förmodar vi resultatet skulle kunna bli ett annat. Kunskapen och erfarenheten hos förskollärarna bör vara densamma

i en ny studie med dem, men det känsliga och mer personliga kan förändras eller uttryckas annorlunda.

.

6 Resultat

I följande del kommer vi att beskriva resultatet vi kommit fram till utifrån vår studie. Alla de fem intervjuade förskollärare har olika bakgrunder, kunskaper och erfarenheter om såväl yrket som alkoholmissbruket. De har alla relativt långa erfarenheter inom yrket, i snitt 26,4 år. Dock var det svårt att hitta förskollärare som passade in i vår målgrupp. Många vi träffade runtom på olika förskolor sa sig inte ha någon erfarenhet av barn till alkoholmissbrukande föräldrar. Då vi berättat att cirka 385 000 barn vilket motsvarar 20 procent eller cirka 2-4 barn per barngrupp, lever i familjer som har ett alkoholmissbruk. Reaktionerna vi fick var att många blev förvånad över den höga andelen barn som lever i dessa förhållanden, samt att de började ifrågasätta sin kunskap och sitt sätt att uppmärksamma dessa barn. En av förskollärarna vi mötte på gården efter en intervju och ställde frågan om hon/han under sina yrkesverksamma år mött något/några barn till föräldrar med alkoholmissbruk svarade:

”Nä, sådana föräldrar har vi inte här på vår förskola. Men jag kan tänka mig att det finns på andra förskolor.”

6.1 Erfarenheter

De intervjuade förskollärarna hade alla erfarenheter från olika situationer där de mött alkoholmissbruk.

6.1.1 Förskollärarens egna erfarenheter om alkoholmissbruk

En utav förskollärarna hade själv egna erfarenheter av hur det är att leva i en familj med alkoholmissbruk som den intervjuade dela med sig av. Även hur den intervjuade mött kollegor med missbruk och hur detta hanterats på förskolan.

6.1.2 Förskollärarens erfarenheter om alkoholmissbruket från förskolan

Alla de intervjuade förskollärarna hade olika erfarenheter av att möta barn till alkoholmissbrukande föräldrar i förskolan. De hade alla stött på alkoholmissbruket fast i olika situationer. En utav de intervjuade hade erfarenhet att alkoholmissbruket var vanligare i ”finare” bostadsområden, än i bostadsområden med många kulturella förskolor. De intervjuade hade alla olika erfarenheter och tekniker om hur de hanterar

det jobbiga situationerna, den intervjuade som hade mest erfarenhet av att möta barn till alkoholiserade föräldrar svarade:

”Man kopplar bort sig själv lite grann, man blir någon annan för att man måste gå in i en annan roll. Man måste bli den där som tar det där jobbiga för att kanske skydda det där barnet”

6.2 Kunskap

6.2.1 Kunskap genom utbildning och information

Av de fem intervjuade hade tre utav dessa gått någon form av utbildning, som till exempel kurser och föreläsningar. Detta för att lära sig se barns signaler, tecken och mönster för att i sitt yrke kunna uppmärksamma alkoholmissbruk i familjer. Utav de intervjuade har tre av dem fått information från socialtjänsten, där socialsekreteraren besökt förskolorna för att informera hur de ska förhålla sig om de möter barn till missbrukande föräldrar i förskolan. En utav de intervjuade sa att i början av 70-talet fanns inga riktlinjer på förskolan hur de skulle hantera situationer som uppkom i och med missbruk. Personen sa senare i samma intervju att det finns en krispärm på arbetsplatsen dock saknar krispärmen information om hur de går till väga när ett fall inträffar och uppmärksammas. Detta är något som nu förskolechef och den intervjuade tillsammans arbetar fram för att ha en bättre plan för hur de ska göra vid dessa situationer.

Tre intervjuade önskade mer utbildning och kunskap om ämnet.

6.2.2 Kunskap genom samtal

En utav de intervjuade påpekade hur viktigt det är att vi samtalar med barnen och är uppmärksam, genom att fråga barnen till exempel ”hur har helgen varit?” Två utav de intervjuade har själva sökt mycket kunskap genom att läsa litteratur, artiklar och sett dokumentärer på tv. Två av de fem intervjuade hade fått kunskap genom samtal med före detta alkoholister, vilket en av dem ansåg var den bästa källan att få kunskap från. För att kunna se och ha förmågan att upptäcka utsatta barn menade en av de intervjuade att vi måste vara ”närvarande” i vårt yrke.

6.3 Symtom/tecken

En förskollärare tror att anledningen till att vi inte ser symtom och tecken på missbruk kan vara en skyddsmekanism som gör att vi omedvetet väljer att inte se, med tanke på det höga antalet barn som lever i missbruk.

6.3.1 Förskollärarna uppmärksammat hos barnen

En utav de intervjuade hade uppmärksammat ett barn där det förekom alkoholmissbruk genom att barnet själv hade berättat det för personalen på förskolan. De övriga fyra intervjuade nämnde väldigt lika symtom och tecken som de sett där det endast förekommit misstankar men även misstankar som senare anmälts. Tecken de menar sig kunna uppmärksamma att något är fel är barnens kläder, lukt och hygien, vanvårdade barn men även ”perfekta” barn. Två av de intervjuade ansåg att barnets beteende i förskolan är tydliga tecken på om något är fel hemma. Barnen intar ofta roller som clownen eller bråkstaken. Barnen kan vara väldigt utåtagerande eller tvärtom väldigt inbundna. En del barn blir omhändertagande med andra barn och personalen på förskolan.

En av de intervjuade svarade så här gällande varför de inte alltid ser symtom och tecken för utsatta barn i förskolan:

”Är det mycket runt omkring en och mycket barn och mycket ståhej på alla sätt och vis så hinner man inte se det”

En av dem som gått en utbildning i ämnet hade fått lära sig att man kan se på barnen ögon om mamman druckit alkohol under graviditeten.

6.3.2 Förskollärarna uppmärksammat hos föräldrar

Även föräldrarnas lukt i hallen då de kommer för att hämta och lämna sina barn har varit ett tecken som fyra av de intervjuade ansåg sig vara viktigt att uppmärksamma. Andra tecken de säger sig sett är om föräldrarna ofta glömmer barnens saker/tider eller beter sig annorlunda vid hämtning och lämning.

En av de intervjuade hade fått vetskap om familjens alkoholmissbruk genom rykten vilket den intervjuade menade är vanligt på en liten ort. Den intervjuade som hade mött flest fall av missbruk i förskolan sa *”var så rak du bara kan och stå för det du tror på”*.

6.4 Känslor

De intervjuade förskollärarna tyckte alla att det är väldigt jobbigt känslomässigt att möta barn och föräldrar i förskolan som lever i missbruk.

6.4.1 Förskollärarnas sätt att hantera känslor

De två intervjuade som hade längst erfarenhet inom yrket ansåg att även fast det är jobbigt måste de lämna arbetet när de går hem för dagen, stänga av och släppa tankarna kring barnet. Man måste vara ”professionell” i sitt yrke. De andra tre intervjuade som hade kortare erfarenhet inom yrket, funderade mycket på barnen under helger och lov. En av dem skrev mycket på nätterna om tankar och funderingar för att bearbeta sina känslor.

En av de intervjuade tyckte att fredagarna kunde kännas jobbiga på förskolan när barnets föräldrar kom för att hämta sitt barn och personalen på förskolan hade börjat sett tecken och anat misstankar om missbruk i den familjen.

6.5 Relationer

6.5.1 Samarbete med föräldrar och myndigheter

Att ha en bra relation med föräldrarna är alltid viktigt, speciellt då misstankar om att barnet far illa finns. En av de intervjuade sa:

”Jag tror att det viktigaste av allt är att man kan ha en sån öppen rak och ärlig kommunikation med föräldrarna som möjligt så de även törs erkänna”

Vi måste våga fråga föräldrarna känsliga och personliga frågor som rör barnet menar två av de intervjuade.

En av de intervjuade personerna beskriver samarbetet med socialtjänsten med att båda parter arbetar för barnet men påpekar att det är känslomässigt jobbigt att inte få en

återkoppling. Den enda information vi som gör anmälan får är om fallet blir nerlagt eller om vi blir kallade till förhör. Samma intervjuperson menar att tidigare var samverkan mellan förskola och socialtjänst bättre. Socialtjänsten besökte ofta förskolan vid möten för att informera, och gjorde spontanbesök för att se hur det var ute i verksamheten.

6.6 Sammanfattning av resultat

Vårt resultat har vi dela in i fem huvudkategorier vilka är erfarenhet, kunskap, symptom/tecken, känslor och relationer. Vi har sedan delat in de i mindre underrubriker. Utifrån rubriken erfarenhet kom vi fram till att vi kunde dela in i ytterligare två underrubriker som blev förskollärarens egna erfarenheter och förskollärarens erfarenheter från förskolan. Vi fann att alla de intervjuade förskollärarna har erfarenheter av att möta barn till alkoholiserade föräldrar. Kategorin kunskap delade vi in i två underrubriker, kunskap genom utbildning och information samt kunskap genom samtal. Kunskapsnivån var olika hos de intervjuade varav tre stycken önskade mer utbildning och kunskap inom ämnet. Symptom/tecken fick underrubrikerna, förskollärarna uppmärksammat hos barnen samt förskollärarna uppmärksammat hos föräldrarna. De intervjuade menade att det finns många olika tecken vi kan se hos både barnen och föräldrarna de tar till exempel upp tecken som barnens kläder, lukt och hygien. Hos föräldrarna tar de upp tecken som till exempel om föräldern luktar alkohol eller beter sig annorlunda vid hämtning/lämning på förskolan. Under den fjärde rubriken känslor, beskriver förskollärarna hur de hanterar sina känslor där samtliga intervjuade menar att det är känslomässigt jobbigt att möta barn till föräldrar med missbruk i förskolan. Vår femte och sista kategori vi fann var relationer där vi behandlar både relationen till föräldrar samt myndigheter som i detta fall var socialtjänsten. De intervjuade menar alla att föräldrakontakten är väldigt viktig.

7. Diskussion och analys

Många av de yrkesverksamma inom förskolan som vi mött och frågat om de träffat barn som lever i alkoholmissbruks förhållanden svara att de inte gjort det. Enligt statistik finns det ca 385 000 barn som lever i hem med alkoholmissbruk (Folkhälsoinstitutet, 2008). Eftersom att antalet barn som lever i dessa förhållanden är så pass högt anser vi att fler borde ha uppmärksammat det. Vi ställer oss då frågan om det är så att personalen valt att inte se eller har det varit så väl dolt av föräldrarna att personalen inte uppmärksammat. En av de intervjuade menade att det kan bero på att det är rörigt i verksamheten och många barn vilket kan leda till att personalen inte hinner se dessa barn. En annan förklaring kan vara osäkerheten hos personalen. För att göra en anmälan behöver inte personalen vara säker på att barnet lever i familjer med missbruk, en misstanke räcker för att göra anmälan enligt anmälningsplikten (Barnperspektivet, 2014). Under intervjuerna har vi fått känslan av att några utav respondenterna upplever osäkerhet kring hur det ska bemöta och hantera såväl barn som föräldrarna. Anledningen till denna osäkerhet kan vara brist på kunskap.

Två av de intervjuade menar att det är viktigt att ha en god relation med föräldrarna och att om misstanken finns så är det viktigt att våga ställa fråga, de båda intervjuade påpekade att de gör det för barnets bästa men säger samtidigt att det kan vara väldigt jobbigt och känsligt. En orsak till att personalen på förskolan inte tar upp problemet med föräldrar eller anmäler till socialtjänsten kan vara rädslan för att få föräldrarna emot sig (Bengtsson och Gavelin, 2004). De två intervjuade som beskrev vikten av att ha en god relation med föräldrarna beskrev även att det kunde vara både jobbigt och känsligt att ta upp problemet med dem. Detta kan utifrån Bengtsson och Gavelin ses som att de är rädda för att få föräldrarna emot sig. En respondent tog upp problematiken med förskoleverksamheten på mindre orter där "alla känner alla" ett rykte kan lätt komma till förskolans kännedom och blir mer känsligt och svårhanterat för personalen. Vi anser att det alltid är viktigt att vara professionell i yrket och se till barnens bästa och se bort relationen till föräldrarna.

Utav det fem intervjuade hade tre stycken fått utbildning inom ämnet, tre utav de intervjuade önskade mer. En del kommuner har valt att vidareutbilda lärare inom ämnet för att ge dem ökad kunskap (Socialtjänsten, 2009). Vi anser att all personal inom förskola och skola bör ha regelbundna föreläsningar av till exempel socialtjänsten, för

att se tecken/symtom hos barnen men även få mer kunskap om hur de ska gå till väga när de möter problemet i förskolan. Vi anser att ökad kunskap hos personal kan bidra till att färre barn behöver växa upp i missgymsamma förhållanden. En utav de intervjuade trodde att siffran med antal barn som lever i missbrukarfamiljer är högre än vad som är offentligt.

Eftersom att alkohol är socialt accepterat i vår kultur menar socialtjänsten (2007) att det är svårt att veta var gränsen går mellan bruk och missbruk. En av de intervjuade förskollärarna hade erfarenhet av att alkoholmissbruket förekommer i betydligt mindre skala i de mångkulturella förskolorna. Vi menar att detta kan bero på att alkoholkulturen ser olika ut.

Bengtsson och Gavelin (2004) menar att alkoholmissbruket är detsamma oberoende av samhällsklass men att det är mindre troligt att människor reagerar på missbruket i de högre samhällsklasserna. En utan respondenterna hade erfarenhet av att alkoholmissbruket är större och vanligare i ”finare” bostadsområden, alltså i de högra samhällsklasserna. Respondentens erfarenhet talar emot Bengtsson och Gavelin teori om var det är mest troligt att missbruket uppmärksammas i de högre samhällsklasserna. Vi har inte fått fram några siffror på i vilken samhällsklass missbruket är störst och var flest anmälningar sker.

Barn som lever i missbrukande familjer kan använda sig av olika överlevnadsstrategier genom att inta olika roller, till exempel hjälten, rebellen, clownen och den tyste (Hägertz, 1992). Två av de intervjuade i undersökningen menade att roller kan vara tydliga tecken på att barnet inte mår bra. De är då viktigt att vi i förskolan försöker hjälpa barnet genom att ta reda på den underliggande orsaken till beteendet, viktigt att poängtera är att bakomliggande orsaker kan vara många och inte bara ett missbruk. Eklund och Dahlöf (2009) menar att barnen kan ha någon utav dessa roller utan att det behöver finnas någon bakomvarande problematik, utan det kan vara barnets personlighet. När vi uppmärksammat barn som till exempel intar olika roller är det vårt ansvar att genom samtal med föräldrarna försöka komma fram till orsaken. Vi vill även här lyfta vikten med en bra föräldrakontakt.

Andra symtom/tecken som de intervjuade sa att man kan se är om barnet är vanvårdat det vill säga barnets kläder, hygien och lukt. Studier visar att barn i alkoholmissbruk oftare utsätts för bristande omsorg och misshandling än andra barn (Socialtjänsten, 2009). Ett barn behöver varken vara vanvårdat eller inta någon roll eller på annat sätt utmärka sig. Vi måste även vara uppmärksamma på de ”perfekta” barnen och med det menar vi, barn som alltid har hela och rena kläder, alltid lyssnar och föräldrar som alltid kommer i tid vid hämtning och lämning. Detta kan vara ett sätt att dölja en familjehemlighet.

På en utav förskolorna vi gjorde våra intervjuer tog en respondent upp ämnet om krisparmen och om hur de skulle tydliggöra den vid misstanke om föräldrars alkoholmissbruk. Enligt respondenten har detta kommit på tal genom vårt besök och ska uppdateras utav respondenten och förskolechefen.

Slutsatsen vi kommit fram till är att kunskapen ser olika ut hos alla de intervjuade. Tre av fem uttrycker att de vill ha mer kunskap, vi anser att alla bör få mer kunskap. Den största delen av kunskap de intervjuade hade kommer ifrån egna erfarenheter, kurser och föreläsningar. Alla de fem intervjuade förskollärarna hade mer eller mindre erfarenhet om att bemöta barn till alkoholmissbrukande föräldrar.

Under arbetet med denna uppsats har vi förhoppningar om att vi lättare ska se symtom/tecken i vårt framtida yrke som förskollärare. Vi anser oss har fått en bredare kunskap om att uppmärksamma och se dessa barn, vi hoppas på att kunna påverka och göra skillnad för utsatta barn i framtiden. Vi vill ansluta med ett citat utifrån en av våra respondenter.

”Vårt uppdrag är ändå att se varje barn.”

8. Förslag till vidare forskning

Vi har under denna uppsats konstaterat att det finns det en hel del forskning kring alkohol och alkoholmissbruk men väldigt lite om hur familjen, framförallt barn påverkas av missbrukandeföräldrar. Ett annat förslag på forskning är hur vi som lärare kan hjälpa barn till alkoholmissbrukare i förskola och skola.

9. Referenser

Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. (2., uppdaterade [och utök.]. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Barnperspektivet (2014) <http://www.barnperspektivet.se/> (hämtdatum 2014-11-20)

Bengtsson, A. & Gavelin, I. (2004). *Familjer och missbruk: om glömda barn och glömda föräldrar*. (3., rev. uppl.) Visby: Books-on-demand.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Christensen, R. (1993). *Missbrukarnas barn: på daghem och fritidshem, i skolan och vården*. Stockholm: Prisma.

Cuijpers, P. (2005). Prevention Programmes for Children of Problem Drinkers: A Review. *Drugs: Education, Prevention And Policy*, 12(6), 465-475.

Eiden, D. Rina. et.al, (2009). A longitudinal study of social competence among children of alcoholic and nonalcoholic parents: Role of parental psychopathology, parental warmth, and self- regulation: 23, (1), 36-46 *Psychology of addictive behavior*

Ekelund, G. & Dahlöf, A. (2009). *Skarpa lägen: [om barn i svåra situationer]*. (2., rev. uppl.) Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR).

EurocareConfederation of Family Organisations in the European UnionWorld Health Organization. Regional Office for EuropeEuropean Commission. Directorate-General for Employment, Industrial Relations and Social Affairs (1998). *Alcohol problems in the family: a report to the European Union*. St. Ives, Cambridgeshire: EURO CARE

Falk, L.E. & Hammarberg, T. (2007). *Mänskliga rättigheter: barnens rättigheter : en lättläst skrift om konventionen om barnets rättigheter*. ([Ny utg.]). Stockholm: Utrikesdepartementet, Regeringskansliet.

Holmgren, S. (2009). *Low dose alcohol exposure during pregnancy - does it harm? [Elektronisk resurs] : a systematic literature review*. Stockholm: Swedish National Institute of Public Health [distributör]. Tillgänglig:
<http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12314/R2009-14-low-dose-alcohol-exposure-pregnancy.pdf> [2014-11-18]

Hägertz, K. (1992). *Barnet i alkoholistfamiljen: en sammanställning över forskning, böcker och artiklar*. Stockholm: Rädda barnen

IOGT/NTO (2014) <http://www.iogt-nto.se> (hämtdatum 2014-11-25)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Peleg-Oren, N. Hospital, M. Morris, S. & Wagner, E. (2013). Mechanisms of Association Between Paternal Alcoholism and Abuse of Alcohol and Other Illicit Drugs Among Adolescents. *Journal Of Child And Adolescent Substance Abuse*, 22(2), 133-149.

Socialstyrelsen (2007). *Gravida kvinnor med missbruk och barn som lever i familjer med missbruksproblem: avrapportering av regeringsuppdrag*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig:
http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8969/2007-107-19_2007107191.pdf [2014-11-18]

Statens folkhälsoinstitut (2008). *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem [Elektronisk resurs] : omfattning och analys*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig:
http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12172/R200828Barn_till_missbrukare_0809.pdf [2014-11-17]

Sverige. Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket.

Sverige. Socialstyrelsen (2009). *Barn och unga i familjer med missbruk: vägledning för socialtjänsten och andra aktörer*. Stockholm: Socialstyrelsen

Bilaga 1.

Hej!

Vi heter Mia Lindwall och Sandra Bäckius och läser på Högskolan i Gävle och är inne på vår sjunde och sista termin till förskollärare. Vi har nu kommit så långt i utbildningen att vi börjat skriva på vårt examensarbete där vi valt att skriva om barn till föräldrar med alkoholmissbruk. Därför har vi en förfrågan om att få intervjua cirka tre förskollärare på er förskola. För att få bra kvalitet på vårt examensarbete önskar vi att få intervjua förskollärare med erfarenhet inom detta område.

Syftet med intervjuerna är att få en inblick hur de deltagande förskollärarna i studien ser på sin erfarenhet och kunskap i mötet med barn till föräldrar med ett alkoholmissbruk. Beräknade tid för intervjuerna är cirka 30-60minuter och vi kommer att använda oss av ljudupptagning med tillåtelse av den intervjuade. Vi kommer att lägga stor vikt vid de forskningsetiska principerna *informationskravet* vilket menas att vi kommer att informera om syftet samt att deltagandet är frivilligt. *Samtyckeskravet* de intervjuade förskollärarna har själva rätten att bestämma över sin medverkan och har när det vill rätten att avbryta. *Konfidentialitetskravet* de intervjuade förskollärarnas uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och kommer att sparas på Högskolan i Gävle i två år för att sedan förstöras. *Nyttjandekravet* de insamlade materialet kommer endast att användas i vårt examensarbete. Ni kommer att få tillgång till det färdiga materialet av oss om så önskas.

Kontaktuppgifter:

Handledare:	Daniel Pettersson	070-xxx xx xx	xxxxxx@hig.se
Studenter:	Mia Lindwall	070-xxx xx xx	xxxxxxxx@student.hig.se
	Sandra Bäckius	070-xxx xx xx	xxxxxxxx@student.hig.se

Med vänliga hälsningar

Mia Lindwall

Sandra Bäckius

Bilaga 2.

Mall till intervjufrågor

- Hur många år har du arbetat som förskollärare?
- Har du många gånger under dina yrkesverksamma år mött barn till alkoholiserade föräldrar?
- Känner du att du har kunskap att bemöta barn till föräldrar med ett alkoholmissbruk?
 - (Om ja) – Hur har du fått kunskapen?
 - (Om nej) – Vilken ytterligare kunskap skulle du vilja ha?
- Hur uppmärksammade ni missbruket hos föräldern?
 - Visade barnen några tecken utåt på ett något var fel?
- Hur känner du dig som medmänniska efter mötet med dess barn och föräldrar?
(Till exempel när du vet att barnen går hem vid helg, lov och högtider.)

Följdfrågor kan tillkomma.

